

Interview – medborgerskab i skoleperspektiv

INTERVIEW MED REKTOR MAJA BØDTCHER-HANSEN (MBH) OG LEKTOR MAJA AASTED (MAA), FREDERIKSBERG GYMNASIUM.

*Interviewet er gennemført i uge 40 (2020) af Mogens Hansen (MH)
Der er foretaget en moderat sproglig bearbejdning af interviewet*

Indledning

Udgangspunktet for interviewet er det arbejde, der foregår på Frederiksberg Gymnasium med udgangspunkt i begrebet ”kompetent medborgerskab”. Det er således et eksempel på, hvordan der i skoleverdenen konkret er arbejdet med begrebet kompetent medborgerskab som en samlet profil for et gymnasium. I interviewet diskuteres både kompetent medborgerskab som generel skolestrategi, og hvilke konsekvenser denne strategi har for samfundsfag.

Interview

MH (Mogens Hansen): Først til dig Maja Bødtcher-Hansen. Selve begrebet ”kompetent medborgerskab” – det er jo et nyt begreb, som man normalt ikke sådan støder på. Men hvad forstår I ved det, og hvordan er idéen opstået? Og hvorfor kæder I de to begreber sammen? Kompetencebegrebet har været anvendt i mange forskellige sammenhænge, men nu kobler I det til medborgerskabet – hvad er idéen?

MBH: Ja, det er netop sammensat, fordi vi stod med en skole med nogle udfordringer. Vi syntes i virkeligheden, at den hverdag, vi havde, og det grundlæggende formål, som gymnasieskolen har, ikke fungerede så godt, som vi ønskede det på skolen.

Nogle af de ting, som normalt fungerer på et gymnasium, hvor man tænker: "Nå, jamen det skaber nærmest sig selv" – det så vi simpelthen ikke her på skolen. Og det tror jeg egentlig gjaldt både lærere, ledelse og elever. Så vi måtte spørge: "Hvad er det, der er en udfordring for os – hvad er det, der er svært? Hvorfor er vi i den situation?" Kompetent medborgerskab blev svaret, fordi der i de to begreber ligger to ting. Det kompetente er, at man med gymnasiets fagrække opnår viden om et område – og har kompetencer til at løse noget. I dét følte vi, at vi koblede til hele gymnasiets fagrække og vores kompetenceuddannelse, som det jo også er. Samtidig inddrog vi medborgerskabet, hvor vi prøvede at se vores skole som et lille samfund, hvor man skal indgå som medborger. Det var et forsøg på at definere: "Hvad er det egentlig, vi mangler at gøre? Hvad er det, der ikke fungerer her?" Faktisk fungerer det her lille samfund ikke. Og svaret på det var medborgerskab, som jo så også spejler ud i den store verden, hvor vores elever skal ud bagefter og agere. Vi vil gerne klæde dem på i det her lille samfund til at møde det store samfund. De skal blive en del af det, og blive en aktiv og prægende del af det samfund. Så det var egentlig vores antagelse, at vi ligesom havde et lille eksperimentarium her på skolen, vi kunne arbejde med. Og samtidig kunne vi koble til det kompetente.

MH: Hvad er det, I har oplevet, der er anderledes end på andre gymnasier – hvad var det, I kunne fremanalysere, I manglede i forhold til det?

MBH: Vi har en kulturelt en meget divers gruppe. Vi har nærmest hele striben af forskelle. Vi har børn af forskere fra Københavns Universitet, og vi har børn af rengøringsassistenter. Især spørgsmålet om majoritets- og minoritets elever, etnisk set, skilte skolen ad. Vi oplevede, at den adskillelse prægede undervisningsmiljøet rigtig meget. Men også, at det blev et problem socialt både kontaktmæssigt imellem eleverne og kontaktmæssigt mellem lærere og elever, at man ikke havde greb om, hvordan går vi egentlig til det her? Min oplevelse er, at man i gymnasiesektoren simpelthen bare har fortsat, som om alt var, som det plejede, og ikke har set på og mødt de elever, der faktisk kom ind ad døren, og hvad vi egentlig skal stille op med dem?

MBH: Vores bud på at løse problemerne var, at vi systematiserer, ekspliciterer, tydeliggør: Hvordan er man elev i det her lille samfund? Hvordan indgår man i det her lille samfund, som skolen er? Hvordan får man indflydelse, hvordan agerer man over for hinanden? Både på fysisk adfærd, i samtaler i klasserummet, ude i forhallen, til fester, til alting.

MAa (Maja Aasted): Altså, der var helt klart opstået en meget stor elefant i rummet. Både lærere og ledelse havde en opfattelse af at arbejde på et sted, som var meget anderledes end det sted, som vi faktisk arbejdede på. Der var opstået sådan en ”Vi leger, at vi har en anden slags skole, end vi har.”

MH: Hvad var det, der gjorde, at I, også over for elevgruppen og forældregruppen, introducerede, at det her, det handler om medborgerskab? Hvad var det, der gjorde, I introducerede en ny strategi – og at italesætte det med andre ord?

MBH: Gymnasieuddannelse er en meget normativ uddannelse. Vi vil faktisk have dem til at være på en bestemt måde. Og den store pind, og det, som vi alle sammen, lærere og ledelse i fællesskab, egentlig bygger vores oplevelser af vores egen uddannelse på, den var ikke eksplicit nok.

MH: I har taget formålsparagraffen alvorligt, kan man sige.

MAa: Præcis. Vi har jo hevet det op af formålsparagraffen, som er fuldstændig fundamentalt for alle borgere i det her samfund, nemlig medborgerskabet, og det, som vores uddannelse handler om, nemlig at gøre dem kompetente. Eleverne skal være dygtige – de skal kunne analysere og spejle en hvilken som helst begivenhed historisk, kulturelt og med viden om naturen. Det er hele dannelsesbegrebet. Når vi tydeliggør, hvad det i virkeligheden er, så får de også nogle rettigheder, men de får også nogle pligter, og de rettigheder og pligter har slet ikke været tydelige nok for os. Det har været udefineret, hvad de gjorde forkert eller ikke gjorde, fordi det var bare noget, vi forventede i sådan en implicit akademiker-venstreorienteret verden, hvor vi bare har haft et lidt uklart billede af, at ”Sådan her bør man være.”

MH: Ja, formålsparagraffen lå implicit.

MBH: Fuldstændig. Den forstod vi alle sammen. Og vores egne børn forstod den, når de spadserede ind i gymnasiet og satte sig ned og deltog i festen uden problemer. Og så får vi altså Ahmed og Fatma ind ad døren, og de forstår det faktisk ikke. Der var først i slutningen af 2. g, at de forstod, hvad lærerne egentlig mente. Så det var noget af det allerførste, vi snakkede om: "Hvordan kan vi få det her på banen langt tidligere?" Det er jo også uretfærdigt, at man først forstår i slutningen 2. g, hvad det er, skolen egentlig mener.

Men det med medborgerskabet tror jeg egentlig ligger i, at det jo også er en udfordring for vores samfund. Vi har tit snakket om, at vi sidder jo med sådan et lille koncentrat af et af samfundets rigtig store problemer. Det var også for at give os selv lidt mod på, at det har et større perspektiv, det arbejde, vi laver.

MH: Så har I koblet det til begrebet social innovation. Altså hvad er strategien, tænkningen bag ved både medborgerskab og social innovation? ...

MBH: Social innovation har til forskel fra fagene det element, at man handler. Der er noget skabende i social innovation, og så har det den anden ting, som er det fælles tredje. Du og jeg, vi kan være meget forskellige – herude er et problem fra samfundet, som vi løser, så får vi et fælles tredje, og det giver os to sammen en følelse af, at vi hører til i det her samfund. Vi skaber noget for nogen. Og det her fælles tredje har også været en gennemgående ting for os. Vi udsletter faktisk nogle af de forskelle, der er mellem os to, og vi kan bidrage med det, vi har. Det fælles tredje er utrolig vigtigt, og i social innovation får man lov til at handle på det. Vores elever kunne læse nok så mange tekster i samfundsfag eller i det moderne gennembrud i dansk om, hvordan det her samfund er, men der er meget stor forskel på at sidde og læse om det herude og analysere det, og så på selv at prøve at gå ind og prøve at påvirke noget. Og social innovation er jo et forsøg på at påvirke noget omkring os for at skabe en bedre verden sammen.

MH: Og når I siger *social* innovation, altså som er et bredere begreb end innovation. Hvorfor har I inddraget begrebet social innovation?

MBH: Fordi vi var optaget af den innovation, vi ville arbejde med skulle være nogen til nytte. Det skulle have et almennyttigt formål, fordi det skulle indeholde medborgerskabsdimensionen. Det skulle give dem oplevelsen af at få noget til at lykkes og møde nogle rigtige mennesker derude, som værdsætter det, de handler på. Der er en meget stor forskel på det og så at læse en tekst.

MAA: Jeg tror, at vores elever med en anden etnisk baggrund stadigvæk er spydspidser i forhold til deres egen baggrund, selv om de er i en svær position her eller der er noget, de har svært ved at have adgang til her at forstå. De skal have en fornemmelse af at være i besiddelse af agency, så de kan gå hjem og lave en fodboldturnering eller blive en del af beboerdemokratiet, ungdomsklubben eller sportsforeningen. Vi skal give dem nogle redskaber til at gå hjem og blive en ressource i de miljøer, de selv kommer fra, i stedet for at føle, at "Nu er jeg rykket et eller andet sted hen, hvor jeg igen er nederst i hierarkiet". De skal sige: "Nu er jeg kommet et sted hen, hvor jeg kan fylde min rygsæk op med nogle kompetencer, som jeg bruger til at tage hjem og være med til løse nogle problemer, jeg selv har oplevet i min opvækst".

MH: Kan du give nogle eksempler på det der social innovation? Jeg synes, det er spændende i forbindelse med, hvordan det kan være med til at uddanne en gruppe medborgere. Hvad har I konkret gjort for at sige, at nu kan de faktisk føle sig som gode medborgere på Frederiksbergs Gymnasium?

MBH: Vi havde lavet en progression, så de har social innovation i 1. g, 2. g og 3. g. Og i 1. g er det et lillebitte projekt. Det er et hel-dagsprojekt, hvor de laver noget for en eller anden sag for tiden – lige i den her omgang har det været, at de har lavet lommefilm for Kræftens Bekæmpelse. Det er et lille projekt, hvor man bare begynder at få nogle små værktøjer og en anden måde at tænke på. I 2. g arbejder de en uge for Frederiksberg Kommune, som stiller nogle opgaver til dem, for eksempel hvordan man kan bruge en park bedre eller hvordan man får unge til at stemme.

I 3. g har vi flagskibet, som er et meget stort og besværligt projekt, og som måske også er det, der mindst ligner den klassiske gymnasieundervisning. Alle vores 3. g'ere skal ud at arbejde for en NGO – en eller anden frivillig organisation i en uge, hvor de stiller en opgave. Det kan være Kræftens Bekæmpelse, Dansk Blindesamfund eller en tredje. De skal ud i små grupper og arbejde for dem i en uge. På den måde prøver de at gå ud at lave noget frivillighedsarbejde eller civilsamfundsarbejde, som jo er en del af det danske samfund og samtidig en adgang til det danske samfund.

MH: Er eleverne glade for det?

MBH: De er rigtig glade for det. De synes også, at det er svært, nogle af dem. Det er jo klart, at jo sværere man har det med at mestre projektledelse eller organisering, jo hårdere er sådan en opgave. Det er en anden måde at arbejde på, og det har også krævet utrolig meget af de lærere, der har stået for det. Men det er jo ekstremt meningsfyldt, og vi gerne give eleverne nogle oplevelser af at gøre noget, som er ægte og autentisk.

MAa: Når man når til 3. g, så er man jo faktisk på vej ud i den virkelige verden, og så synes jeg også, det er på tide at prøve at stifte bekendtskab med, hvad det så vil sige at gøre det i praksis, og også hvor lavpraktisk det er at forandre verden. Det kan også bare være oppe i den lokale kvindeklub og lave kaffe og arrangere en julebasar.

MH: Jeg stiller spørgsmålet – jeg ved ikke, om det er rigtigt i forhold til den måde, I havde tænkt på, men altså, når man læser sådan den mere teoretiske litteratur om medborgerskab, specielt noget af den engelske og tyske, så kan man ligesom ane de der to spor. En mere kommunitaristisk måde at tænke på: ”Vi har et fælles værdisæt, og vi skal på en eller anden måde sørge for, at det kommer til at fungere” – det er vel sådan, meget groft sagt, den ene hovedposition. Og den anden siger: ”Den der kommunitarisme, den tror vi ikke rigtig på. Vi tror på, at vi skal skabe et rum for uenighed, for at civilisere uenighed.”

MBH: Jeg accepterer ikke præmissen, for jeg tror, det er en kombination af de to. Forstået sådan, at vi jo hele tiden har nogle status quo-værdier, men de er til forhandling hele tiden. Og det går meget hurtigere, end man skulle tro. Man kan jo se på hele sexismedebatten – også spørgsmålet om racisme og Black Lives Matter, hvad det jo rykker ved lige nu i vores samfund og vores medborgerskabsforståelse. Er dét vores værdier, så rykker det sig ret hurtigt, men der vil til enhver given tid være nogle værdier, som ligesom er herskende diskursivt over de andre. Så på den måde er det jo begge dele. Der findes ikke faste, uforanderlige værdier, men der er nogle til enhver tid, som dominerer. Og de værdier, der dominerer – hvis vores minoritets elever skal have en chance i det her samfund, så skal de kende dem og forstå dem. De må gerne udfordre dem, og vi kan godt diskutere dem, og vi kan også ændre på dem – langsomt – det er jo det, der sker hele tiden nu. Men de skal kende dem, for det er deres adgang til at få indflydelse i det her samfund, og det ville virkelig være at stikke nogen blå i øjnene at påstå, at de ikke var der. Jeg oplever, at mange af vores elever med minoritetsbaggrund har et meget overfladisk forhold til de her værdier. Forstået sådan, at de kan sige det herude, men at inderliggøre det og egentlig at tage det til sig – der er meget lang vej.

Redaktionel bemærkning: De næste spørgsmål drejer sig om samfundsfag i forhold til det kompetente medborgerskab.

MH: Mit første spørgsmål er: Hvordan ser du sammenhængen mellem det kompetente medborgerskab, som ligesom er jeres flagskib, og så det at være samfundsfaglærer og undervise i samfundsfag?

MAa: Det er jo svært at sige noget, som ikke er banalt i den sammenhæng, for det er jo det, faget går ud på. Det er jo derfor, det er kommet ind i fagrækken. Det bliver næsten banalt at sige, men det, at vi har fået den her profil, har måske skærpet vores egen selvforståelse af, hvad faget skal kunne. Vi har prøvet at have en samtale i faggrupperne, men også på tværs af faggrupperne om spørgsmål som: Hvad skal man vide? Hvad skal man kunne? Hvilke værdier skal vi have til fælles, for at det kan lykkes at blive en kompetent medborger i et demokratisk samfund? Og så prøve at kigge på, hvad fagene hver især kan

bidrage med af viden, evner eller handlekompetence. Der er det jo klart, at alt, hvad man laver i samfundsfag, bidrager jo til projekt medborger.

Der har været en tendens til i en lang årrække at akademisere faget meget, også i gymnasiet, hvor det selvfølgelig skal være akademisk. Men det er blevet lidt ildeset, eller man har haft berøringsangst over for handle-aspektet. Jeg tror, at faget får en fornyet forpligtigelse til at bringe dem ud i virkeligheden. Det tænker jeg man skal tage mere ind i fagene, og det er jo så også det, vi har fået lov til i nogle år her på stedet. Vi har sagt: Hvad er læreplanen? Det er fint nok – der er alt muligt, vi skal. Men før vi overhovedet kan komme hen til dét, skal vi have nogle oplevelser sammen og nogle minder sammen og nogle ting, vi gør ude i verden. Altså have lidt mere fokus på dét, og så selvfølgelig gøre det på en faglig måde.

Vi skal møde nogle mennesker, der er engagerede i deres omgivelser. Vi skal møde nogen, der arbejder i NGO'er – nogle ildsjæle. Eleverne skal opleve: ”Sådan kan man jo også være til i verden.”

Jeg har i hvert fald personligt fået noget mere fokus på dette, og så er der lidt mindre Foucault og lidt mere Ungdomshuset. Men jeg synes også, der er sket det med vores læreplan i faget. Det er blevet meget udpindet, hvad vi skal, hvad er det, man skal gennemgå, og hvor mange sider man skal man læse. Dette gælder især den skriftlige dimension, hvor der et klart fokus på, hvilke discipliner de skal de kunne til eksamen, og hvordan besvarelsen skal stilles op. Det er blevet meget mere skabelonagtigt, og vi bruger utrolig meget tid på at gøre dem klar til eksamen på bekostning af nogle andre ting.

Man må bare sige, at vi er meget optaget af vidensdelen, dvs. at klæde dem på med viden og dermed ikke har så meget fokus på handle-delen eller agency-delen. Og det er lidt en skam.

MH: Hvis nu du skulle sætte den her diskussion lidt på spidsen, hvordan ville du vægte forholdet mellem samfundsfag som et studieforberedende fag og som et medborgerskabs-demokrati-fag? Hvordan skal vi håndtere det dilemma? Og hvad er vigtigst?

MAa: Begge dele er vigtige, men jeg synes ikke, der er noget modsætningspar i det. De temaer, vi beskæftiger os med i faget, er alle sammen vigtige i dannelsesperspektiv. Når man har som mål, at eleverne skal være medborgere i vores samfund og forstå det og agere i det, kan man sagtens gribe det an på en måde, som også er studieforberedende. Balancen er hele tiden at gøre det på en måde, som er faglig og saglig. Hvordan kan vi åbne vores elever op for at have dialoger i uenighedsfællesskaber, at debattere og alt det der, uden at vi forfalder til sniksnak.

MH: Der er lille finurlighed, når man læser formålsformuleringen. Der står, at man skal give eleverne forudsætningerne og kompetencerne til at handle. Der står ikke, at I som lærere skal gøre dem til handlende. Der står, at I skal give dem kompetencerne til at handle. Mit spørgsmål er så: Den undervisning, I nu laver, lever den i højere grad op til at give kompetencerne til at handle?

MAa: Ja, ja, altså det synes jeg da helt entydigt, det gør i den forstand. Det synes jeg, at profilen som helhed gør. Det er ikke samfundsfag, der alene gør det. Men jeg tror også, at det er, at vi er blevet lidt mere modige i samfundsfagsgruppen til at gøre nogle sådan nogle lidt mere crazy ting med dem.

MH: Mit sidste spørgsmål – i hvilken grad skal samfundsfag være et normativt fag? Hvad er din holdning til det – skal samfundsfag være et mere normativt fag, end vi måske gerne har villet være?

MAa: Ja, jeg tror godt det kan være mere normativt, men det skal være mere politisk. Men normativt – altså ja. Du spurgte også om, hvad vores opfattelse af medborgerskab er, og om man skal integrere et bestemt værdisæt. Det synes jeg er helt entydigt. Selvfølgelig er der nogle ting, vi ikke kan gå på kompromis med, demokrati og kønnenes ligestilling og humanismen og individets ukrænkelighed. Der er da helt klart nogle værdier, hvor man kan sige, de er mere rigtige end nogle andre værdier i et demokratisk samfund. Men selvfølgelig er vi jo også pædagoger, og man kan jo ikke tvinge værdier ned i halsen på folk.